

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยได้มีการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้มีประสิทธิภาพและเสถียรภาพมากขึ้น เศรษฐกิจซึ่งเป็นกลจักรใหญ่ในสังคมของประเทศไทยมีแรงขับเคลื่อนพื้นฐานมาจากภาคเกษตรกรรมเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการผลิตและผลิตผลทางการเกษตร กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ (2545) ให้ข้อมูลสรุปได้ว่า ประเทศไทยมีการส่งออกทางการเกษตรมากมายทั้งไม้ดอกไม้ประดับ พืชผักที่บริโภคและเนื้อสัตว์แช่แข็ง อาทิ สัตว์ปีกแช่แข็ง เนื้อสุกรแช่แข็ง และสัตว์น้ำแช่แข็ง โดยที่ตลาดส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มประเทศแถบยุโรป และอเมริกาเหนือ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้สินค้าส่งออกของไทยต้องเผชิญปัญหาเกิดกีดกันทางการค้าจากต่างประเทศ โดยเฉพาะกีดกันการค้าแช่แข็ง กรมประมง (2545) กล่าวว่า สืบเนื่องจากกรณีทางสหภาพยุโรป ได้ตรวจพบยาปฏิชีวนะตกค้างจากสินค้ากุ้งแช่แข็งจากหลายประเทศและรวมถึงประเทศไทยด้วย ส่งผลให้อนุกรรมการสหภาพยุโรปมีมาตรการเพิ่ม ความเข้มงวดในการตรวจสอบยาปฏิชีวนะตกค้างในสินค้ากุ้งแช่แข็งทุกชุดสินค้าที่ส่งออกจากประเทศไทย วิษณุ บุญญทวีวัฒน์ (2545) กล่าวถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาเหล่านี้มาจากหลายกรณีซึ่งกรณีที่พบมากที่สุดคือเกษตรกรขาดความรู้ในการเลี้ยงกุ้งอย่างถูกวิธี มีการใช้สารเคมีและยาปฏิชีวนะชนิดต่าง ๆ มากเกินอัตราที่กำหนด ก่อให้เกิดปัญหาสารตกค้างในตัวกุ้ง และยังสร้างปัญหาต่อระบบนิเวศวิทยาอีกด้วย สินค้าด้านการเกษตรเหล่านี้เป็นสินค้าหลักที่นำเงินตราจากต่างประเทศ สินค้าที่มีคุณภาพที่ดีก็มีคู่ค้าอยากซื้อไปใช้หรือบริโภค อีกทั้งกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งในประเทศและต่างประเทศกำลังจับตาดูเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งอยู่ว่า เป็นผู้ช่วยนำเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศหรือเป็นตัวการสร้างปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างไร มากกว่ากัน

พื้นที่การเลี้ยงกุ้งกุลาดำในประเทศไทยส่วนใหญ่ตั้งอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำจืดและสามารถขนส่งน้ำเค็มมายังพื้นที่เลี้ยงได้สะดวก จังหวัดฉะเชิงเทราเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการเลี้ยงกุ้งกุลาดำกันมาก เนื่องจากสภาพพื้นที่เอื้ออำนวยต่อการทำประมง โดยมีแม่น้ำบางปะกงไหลผ่านอำเภอบางคล้า อำเภอเมือง อำเภอบ้านโพธิ์ และไหลลงทะเลที่อำเภอบางปะกง ส่งผลให้มีน้ำเพียงพอในการอุปโภค บริโภคและการเกษตรอีกด้วย รวมทั้งเกษตรกรส่วนใหญ่ของฉะเชิงเทราที่มีอาชีพทำนาและเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืด จึงหันมานิยมทำนากุ้งเนื่องจากให้ผลตอบแทนที่สูงกว่าการทำนา ประกอบกับการตัดแปลงพื้นที่การทำนาหรือเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืดมาเลี้ยงกุ้งกุลาดำนั้นสามารถทำได้

ง่ายกว่า นิคมสารัตถ์น้ำ (2546) กล่าวถึงพื้นที่เลี้ยงกุ้งกุลาดำ จำนวน 22 จังหวัด จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นแหล่งเลี้ยงกุ้งกุลาดำที่ใหญ่เป็นอันดับที่สอง รองจากจังหวัดนครศรีธรรมราช สำนักงานประมง จังหวัดฉะเชิงเทรา (2544, หน้า 2) แสดงถึงมูลค่าผลผลิตของ กุ้งกุลาดำของจังหวัดฉะเชิงเทราใน ปี พ.ศ. 2541 มีมูลค่าถึง 7,356 ล้านบาท ผลผลิตมวลรวมทั้งหมด 29,424 ตัน และผู้เลี้ยงทั้งหมด 5,443 ราย ปี พ.ศ. 2544 มีมูลค่าถึง 6,879.32 ล้านบาท ผลผลิต มวลรวมทั้งหมด 31,269.63 ตัน และผู้เลี้ยงทั้งหมด 8,590 ราย สังเกตได้จากตัวเลขแสดงมูลค่าของกุ้งกุลาดำและจำนวนผู้เลี้ยงที่ สวนทางกัน คือจำนวนผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำมีมากมาย แต่กลับมีมูลค่าการจำหน่ายกุ้งกุลาดำที่ลดน้อยลง โดยอาจรู้ได้จากปี พ.ศ. 2541 เปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2544 ผู้เลี้ยงเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัวแต่มูลค่าของ กุ้งกุลาดำกลับลดลงอย่างเห็นได้ชัด สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่เกษตรกรทั้งในจังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดอื่นกำลังเผชิญอยู่ คือปัญหาด้านการเลี้ยงผลผลิตที่ลดลง ต้นทุนที่สูงขึ้น และปัญหา สารตกค้างในสินค้า ซึ่งอาจทำให้อนาคตการส่งกุ้งกุลาดำเป็นสินค้าออกของไทยมีปัญหาได้ นิคมสารัตถ์น้ำ (2546) ได้เสนอถึงผลการส่งออกกุ้งของประเทศไทยว่า การส่งออกกุ้งของไทย อยู่ในรายการส่งออกอันดับที่สี่ ซึ่งสินค้าส่งออกทั้งสามอันดับแรกคือ อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ สิ่งทอ และเสื้อผ้าสำเร็จรูป และ ชิ้นส่วนรถยนต์ ทั้งสามรายการที่กล่าวมาไม่มีรายการไหนเลยที่ไม่มี ผู้ร่วมทุนเป็นชาวต่างชาติมีเพียงรายการที่สี่ คืออาหารประเภทกุ้ง ที่เป็นสินค้าที่ผลิตโดยคนไทย ส่วนใหญ่ผู้มีอาชีพดั้งเดิมของประเทศคือ อาชีพเกษตรกรจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจในการศึกษาข้อมูล ถึงปัญหาดังกล่าวข้างต้น และได้ศึกษาเบื้องต้นโดยการสำรวจปัญหาการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการทำวิจัยในครั้งนี้

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงกุ้งกุลาดำในเขตจังหวัดฉะเชิงเทราจำนวน 25 ราย สรุปได้ว่าปัญหาที่เกษตรกร ประสบมากที่สุดคือ ปัญหาการเจริญเติบโตของกุ้งกุลาดำและปัญหา สิ่งแวดล้อมอันเกิดมาจากการที่เกษตรกร ขาดความรู้ด้านการเลี้ยงที่รักษาสิ่งแวดล้อมและวิธีการ นำไปใช้ให้ถูกต้อง ซึ่งปัญหาเหล่านี้เองที่ทำให้ประสิทธิภาพการผลิตกุ้งกุลาดำเพื่อการบริโภค ในประเทศ และการส่งออกต่างประเทศลดลงเนื่องจากเกษตรกรต้องห่วงทั้งปัญหา สารตกค้าง ที่ตรวจ อีกทั้งไม่ทราบว่าต้องใช้ยาชนิดไหนจึงสามารถส่งออกได้ยาชนิดไหนส่งออกได้ ส่งออก ไม่ได้ เมื่อกุ้งกุลาดำที่ส่งออกไม่ได้จะทำอย่างไร มีการนำมาขายในประเทศประชาชนในประเทศ ต้องรับประทานบริโภคสินค้าที่มีสารตกค้างอยู่ต่อไป อีกทั้งปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมเพราะ เมื่อมีการเลี้ยงโดยใช้สารเคมีที่มีฤทธิ์ตกค้างและเมื่อมีการจับกุ้งกุลาดำ น้ำที่เหลือจากการเลี้ยงก็ต้อง วนเข้าสู่แหล่งน้ำธรรมชาติที่ประชาชนในประเทศที่ไม่มีสาธารณูปโภคที่ดีพอใช้ ด้วยเหตุนี้เอง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจและเห็นว่าปัญหาสำคัญอันดับแรกคือ การที่เกษตรกรไม่มีความรู้ในการเลี้ยง กุ้งกุลาดำที่รักษาสิ่งแวดล้อมมีการใช้สารเคมีที่ตกค้างในการเลี้ยงรวมทั้งได้รับความรู้ในการเลี้ยง

กึ่งกุลาคำที่ผิด ๆ อีกด้วย ในการนี้ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาวิธีการหาความรู้ การจัดลำดับความสำคัญ และการนำความรู้ไปใช้ในการเลี้ยงกึ่งกุลาคำของเกษตรกรในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา ให้เกิดประโยชน์โดยผู้วิจัยจะทำการศึกษาวงเล็บเกษตรกรมีวิธีการหาความรู้จากแหล่งความรู้ใดมากที่สุด และนำความรู้ที่ได้มาใช้ในการเลี้ยงกึ่งกุลาคำน้อยเพียงใด รวมทั้งเปรียบเทียบวิธีการหาความรู้ของเกษตรกรที่มีฟาร์มขนาดต่างกันและที่ตั้งฟาร์มที่ต่างกัน ว่ามีวิธีการหาความรู้และการนำความรู้ไปใช้กันอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการหาความรู้ด้วยตนเองในการเลี้ยงกึ่งกุลาคำของเกษตรกรจังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อศึกษาวิธีการนำความรู้ไปใช้ในการเลี้ยงกึ่งกุลาคำของเกษตรกรจังหวัดฉะเชิงเทรา
3. เพื่อเปรียบเทียบวิธีการหาความรู้ด้วยตนเองและ วิธีการนำความรู้ไปใช้ในการเลี้ยงกึ่งกุลาคำของเกษตรกรผู้เลี้ยงกึ่งกุลาคำในที่ตั้งฟาร์มต่างกัน
4. เพื่อเปรียบเทียบวิธีการหาความรู้ด้วยตนเองและวิธีการนำความรู้ไปใช้ในการเลี้ยงกึ่งกุลาคำของเกษตรกรผู้เลี้ยงกึ่งกุลาคำในฟาร์มที่มีขนาดฟาร์มต่างกัน

ปัญหาการวิจัย

1. เกษตรกรผู้เลี้ยงกึ่งกุลาคำมีวิธีการหาความรู้ด้วยตนเองเพื่อใช้ในการเลี้ยงกึ่งกุลาคำอย่างไร
2. เกษตรกรผู้เลี้ยงกึ่งกุลาคำนำความรู้ที่ได้มาใช้น้อยแค่ไหน
3. เกษตรกรผู้เลี้ยงกึ่งกุลาคำที่มีที่ตั้งของฟาร์มต่างกันมีวิธีการหาความรู้ด้วยตนเองต่างกันหรือไม่
4. เกษตรกรผู้เลี้ยงกึ่งกุลาคำที่มีที่ตั้งของฟาร์มต่างกันมีวิธีการนำความรู้ไปใช้ต่างกันหรือไม่
5. เกษตรกรผู้เลี้ยงกึ่งกุลาคำที่มีฟาร์มขนาดต่างกันมีวิธีการหาความรู้ต่างกันหรือไม่
6. เกษตรกรผู้เลี้ยงกึ่งกุลาคำที่มีฟาร์มขนาดต่างกันมีวิธีการนำความรู้ไปใช้ต่างกันหรือไม่

สมมติฐานของการวิจัย

1. เกษตรกรที่เลี้ยงกิ้งกูด้าในฟาร์มที่มีที่ตั้งของฟาร์มต่างกันมีวิธีการหาความรู้ด้วยตนเองที่ต่างกัน
2. เกษตรกรที่เลี้ยงกิ้งกูด้าในฟาร์มที่มีที่ตั้งของฟาร์มต่างกันมีวิธีการนำความรู้ไปใช้ที่ต่างกัน
3. เกษตรกรที่เลี้ยงกิ้งกูด้าในฟาร์มที่มีขนาดต่างกันมีวิธีการหาความรู้ด้วยตนเองที่ต่างกัน
4. เกษตรกรที่เลี้ยงกิ้งกูด้าในฟาร์มที่มีขนาดต่างกันมีวิธีการนำความรู้ไปใช้ที่ต่างกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ทราบวิธีการหาความรู้และการนำความรู้ไปใช้ของเกษตรกรที่เลี้ยงกิ้งกูด้าในจังหวัดฉะเชิงเทรา และเป็นแนวทางในการจัดความรู้ให้ตรงกับวิธีการเรียนรู้และความต้องการของเกษตรกร
2. ได้ข้อมูลใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานถ่ายทอดความรู้ การเลี้ยงกิ้งกูด้าให้กับเกษตรกรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
3. เพื่อเป็นข้อมูลใช้กำหนดแนวทางการถ่ายทอดความรู้ด้านการเลี้ยงกิ้งกูด้าเพื่อเกษตรกรต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้มีดังต่อไปนี้

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจที่มุ่งศึกษากลุ่มประชากรเป้าหมาย คือ กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกิ้งกูด้าที่กำลังทำการเลี้ยงกิ้งกูด้าอยู่ภายในจังหวัดฉะเชิงเทรา ปี พ.ศ.2548 จำนวนประมาณ 8,590 ราย และกลุ่มตัวอย่างเป็นเกษตรกรที่เลี้ยงกิ้งกูด้า จำนวน 370 ราย
2. ตัวแปรที่ศึกษา
 - 2.1 ตัวแปรอิสระตัวที่ หนึ่ง ได้แก่ ที่ตั้งของฟาร์มแต่ละแห่งของเกษตรกรในเก้าอำเภอคือ อำเภอเมือง อำเภอบางน้ำเปรี้ยว อำเภอบางคล้า อำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอแปลงยาว อำเภอบางปะกง อำเภอนมสารคาม อำเภอราชสาส์น และกิ่งอำเภอลองเขื่อน
 - 2.2 ตัวแปรอิสระตัวที่ สอง คือ ขนาดของฟาร์มที่เกษตรกรเลี้ยง แบ่งออกเป็นขนาดเล็ก ขนาดกลางและ ขนาดใหญ่

2.3 ตัวแปรตามตัวที่ หนึ่ง คือ วิธีการหาความรู้ด้วยตนเองในการเลี้ยงกุ้งกุลาดำของเกษตรกร

2.4 ตัวแปรตามตัวที่ สอง คือ วิธีการนำความรู้ไปใช้ในการเลี้ยงกุ้งกุลาดำของเกษตรกร

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. วิธีการหาความรู้ด้วยตนเอง หมายถึง วิธีการได้ความรู้ด้วยตนเองในการเลี้ยงกุ้งกุลาดำของเกษตรกรด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น องค์กรความรู้ที่อยู่ในลักษณะของเอกสารเช่น การอ่านตำรา วารสาร หนังสือพิมพ์ ป้ายประกาศ ใบปลิว องค์กรความรู้ที่อยู่ในลักษณะสื่อเสียงและภาพ เช่นวิทยุ โทรทัศน์ องค์กรความรู้ที่อยู่ในลักษณะความรู้ออนไลน์บนอินเทอร์เน็ต เช่น คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต องค์กรความรู้ที่อยู่ในรูปผู้เชี่ยวชาญในแขนงต่าง ๆ เช่น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน การพูดคุยกับเพื่อนเกษตรกร การเข้าอบรมและฟังบรรยาย และการปฏิบัติจริง ลองผิดลองถูก วิธีการต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นวิธีที่เกษตรกรใช้ในการรับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งกุลาดำเข้ามาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

2. การนำความรู้มาใช้ หมายถึง การใช้ความรู้ที่ได้จากการศึกษาหาความรู้ในการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ สี่ด้าน คือ ด้านการลงทุนพันธุ์กุ้งกุลาดำ ด้านการเลี้ยงบำรุงและสภาพแวดล้อมในบ่อดิน ด้านการรักษาโรคกุ้งกุลาดำ และด้านการตลาด

3. กุ้งกุลาดำ หมายถึง กุ้งทะเลชนิดหนึ่งที่สามารถนำมาเลี้ยงในน้ำที่มีความเค็มต่ำได้ มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Penaeus monodon Fabricius*, ชื่อสามัญภาษาอังกฤษคือ Giant Tiger Prawn มีลักษณะทางกายภาพคือ เป็นกุ้งที่มีเปลือกหัวเกลี้ยงไม่มีขน ฟันกรีด้านบน 7-8 ซี่ ด้านล่าง 3 ซี่ ลำตัวมีสีน้ำตาลเข้มกับสีจางพาดขวาง ลายที่หนวดไม่ชัดเจน กริไฉ่ยาว

4. เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำ หมายถึง เกษตรกรที่กำลังดำเนินการเลี้ยงกุ้งกุลาดำอยู่ในปัจจุบันและมีพื้นที่บ่อเลี้ยงเป็นบ่อดินอยู่ภายในจังหวัดฉะเชิงเทรา

5. ที่ตั้งของฟาร์ม หมายถึง สถานที่ตั้งของฟาร์มเลี้ยงกุ้งกุลาดำ อยู่ในอำเภอดังต่อไปนี้ อำเภอมือง อำเภอบางน้ำเปรี้ยว อำเภอบางคล้า อำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอแปลงยาว อำเภอบางปะกง อำเภอพนมสารคาม อำเภอราชสาส์น และกิ่งอำเภอกลองเชื่อน

6. ขนาดของฟาร์มเลี้ยงกุ้ง หมายถึง ขนาดของฟาร์มสามารถแบ่งออกเป็น 3 ขนาดดังนี้

6.1 ฟาร์มขนาดเล็ก หมายถึง พื้นที่เลี้ยงกุ้งกุลาดำที่มีขนาดไม่เกิน 5 ไร่และใช้แรงงานเลี้ยงไม่เกิน 1 คน

6.2 ฟาร์มขนาดกลาง หมายถึง พื้นที่เลี้ยงกึ่งอุตสาหกรรมที่มีขนาดมากกว่า 5 ไร่แต่ไม่เกิน 15 ไร่ และใช้แรงงานในการเลี้ยงไม่เกิน 3 คน

6.3 ฟาร์มขนาดใหญ่ หมายถึง พื้นที่เลี้ยงกึ่งอุตสาหกรรมที่มีขนาดมากกว่า 15 ไร่ขึ้นไป และใช้แรงงานในการเลี้ยงมากกว่า 3 คนขึ้นไป (ในกรณีที่มิใช่เลี้ยงไม่ถึงเกณฑ์ที่กำหนดหรือมากกว่าเกณฑ์ที่กำหนดให้ยึดถือขนาดพื้นที่เลี้ยงเป็นหลัก)

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University